

АВТОРИТЕТНИЙ КОНТРОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ДАНИХ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ

Наталія Мелешко

завідувач Відділення «Наукова каталогізація фондів та організація системи каталогів» Інституту сучасних інформаційно-бібліотечних технологій ЛННБ України ім. В. Стефаніка

Розглянуто теоретичні засади авторитетного контролю, історія його запровадження у бібліотечну практику як важливої складової сучасного процесу каталогізації в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах. Представлено основні практичні методи створення авторитетних файлів.

Ключові слова: *електронний каталог, корпоративна каталогізація, авторитетна робота, авторитетний контроль, авторитетний файл, авторитетний запис.*

The article considers the theoretical principles of authority control, the history of its introduction into the librarianship practice as the important part of contemporary cataloguing process in the integrated library systems. Presents the basic practical methods of authority files creation.

Keywords: *eCatalog, cooperative cataloging, authority work, authority control, authority file, authority record.*

Рассмотрены теоретические принципы авторитетного контроля, история его внедрения в библиотечную практику как важной составной современного процесса каталогизации в автоматизированных библиотечно-информационных системах. Представлены основные практические методы создания авторитетных файлов.

Ключевые слова: *электронный каталог, корпоративная каталогизация, авторитетная работа, авторитетный контроль, авторитетный файл, авторитетная запись.*

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АБІС — автоматизована бібліотечно-інформаційна система

АЗ — авторитетний запис

АК — авторитетний контроль

АФ — авторитетний файл

БД — база даних

БЗ — бібліографічний запис

БО — бібліографічний опис
ЕК — електронний каталог
ЄС — Європейський Союз
ІПМ — інформаційно-пошукова мова
КА — колективний автор
НАФ — національний авторитетний файл
НАФ ПР — національний авторитетний файл предметних рубрик
ПР — предметна рубрика
РДБ — Російська державна бібліотека
РНБ — Російська національна бібліотека
AAAF — Anglo-American Authority File — Англо-американський авторитетний файл
AACR — Anglo-American Cataloguing Rules — Англо-американські правила каталогізації
ALA — American Library Association — Американська бібліотечна асоціація
CanMARC — Canadian Machine-Readable Cataloging — Канадський формат машинозчитувальної каталогізації
CDS/ISIS — Computerised Documentation Service / Integrated Set of Information Systems — Комп'ютеризований інформаційний сервіс / Інтегрований набір інформаційних систем
CoBRA — Computerised Bibliographic Record Actions — Проект із дослідження комп'ютерних бібліографічних записів
GARE — Guidelines for Authority and Reference Entries — Керівництво зі створення та ведення авторитетних і відсилкових записів
GSARE — Guidelines for Subject Authority and Reference Entries — Керівництво зі створення та ведення авторитетних і відсилкових записів предметних рубрик
IFLA — International Federation of Library Associations and Institutions — Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій
LCSH — Library of Congress Subject Headings — Предметні рубрики Бібліотеки Конгресу США
LEAF — Linking and Exploring Authority Files — Зв'язок і використання авторитетних файлів
MARC — Machine-readable cataloguing — Формат машинозчитувальної каталогізації
NACO — Name Authority Cooperative (Program for Cooperative Cataloging project) — Програма створення авторитетних файлів імен

NUKAT — Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny — Національний універсальний центральний каталог (Польща)

OCLC — Online Catalogue Library Center — Центр корпоративної каталогізації онлайн

PPC — Program for Cooperative Cataloging — Програма корпоративної каталогізації

RLIN — Research Library Information Network — Інформаційна мережа наукових бібліотек США

RUSMARC — Russian Machine-readable Cataloguing — Російський формат машинозчитувальної каталогізації

SACO — Subject Authority Cooperative Program — Програма створення авторитетних файлів предметних рубрик

UNIMARC/Authorities — Universal Machine Readable Cataloging/Authorities — Універсальний машинозчитувальний формат для представлення авторитетних записів

USMARC — United States Machine-readable Cataloguing — Американський формат машинозчитувальної каталогізації

VIAF — Virtual International Authority File — Віртуальний міжнародний авторитетний файл.

У середині ХХ ст. швидко зростання обсягу інформації, визначене фахівцями як «інформаційний вибух», та збільшення складності опрацювання інформаційних запитів стали передумовами переходу бібліотек із карткових на електронні каталоги. Електронні каталоги, що на той час були лише упорядкованим переліком бібліографічних записів у комунікативному форматі, значно розширювали пошукові можливості користувачів. Одним із викликів, які постали перед бібліотеками при переході від традиційних бібліотечних технологій до комп'ютерних, є лінгвістичне забезпечення електронного каталогу та запровадження нових засобів, які б підвищували ефективність обслуговування користувачів, спрощуючи пошук необхідної інформації.

Лінгвістичне забезпечення ЕК є комплексною проблемою. Разом із інформаційно-пошуковими мовами, правилами перекладу з природної мови на ППМ, форматами представлення машинозчитувальних даних невід'ємною частиною лінгвістичного забезпечення електронного каталогу є створення та підтримка авторитетних файлів та ведення авторитетного контролю [3, с. 6; 11]. Дослідження

проблеми необхідності створення АФ має практичну спрямованість, оскільки результати таких досліджень відкривають нові можливості додаткових ознак для пошуку бібліографічних записів у бібліографічному файлі електронного каталогу.

При каталогізації документів: створенні бібліографічного опису, індексації та предметизації, введенні даних в електронний каталог, а також у процесі пошуку в ЕК — постають проблеми нормалізації, тобто обмеження або врахування всіх можливих варіантів представлення елементів бібліографічного опису, написання особових імен, найменувань установ та організацій, географічних назв тощо. Вирішення цих проблем і є основною метою авторитетного контролю.

Теоретичною основою створення авторитетних файлів спочатку для традиційних, карткових каталогів, а надалі — автоматизованого введення авторитетних файлів і здійснення авторитетного контролю є, безумовно, публікації американських дослідників. Історія питання сягає ХІХ ст. і пов'язана з ідеями організації каталогів і формулювання правил каталогізації класика американського бібліотекознавства Чарльза Кеттера, які він виклав у книзі «Rules for a dictionary catalog» (1876) [12, р. 133]. Треба підкреслити, що саме явище, яке нині визначається терміном «авторитетний контроль», з'явилося набагато раніше, ніж сам термін [4, с. 177]. Прообразом авторитетного файла можуть слугувати допоміжні картотеки бібліотек: назв організацій (із абрєвіатурами та змінами назв), поширених прізвищ тощо, якими користувались у своїй роботі бібліографи, систематизатори, каталогізатори. На початку ХХ ст. питання про створення нормативних карток порушують великі національні та університетські бібліотеки. У 1941 р. вийшло друком видання Американської бібліотечної асоціації (American Library Association — ALA, «Catalog Rules»), яке містило правила використання і структуру авторитетних карток формальних заголовків індивідуальних і колективних авторів та уніфікованих назв. Обґрунтуванням необхідності створення таких карток була «зручність для роботи каталогізатора»; лише за кілька років викристалізувалась ідея про те, що АЗ повинен виконувати функцію уніфікації написання варіантів імен, заголовків та предметів.

Водночас із теоретичним осмисленням проблеми створення авторитетних записів й авторитетного контролю велася практична робота з написання спеціальних практичних посібників із каталогізації.

Бібліотека Конгресу США надрукувала посібник «The Corporate Cataloging Manual for the Use of Contributing Libraries», в якому вперше містилися детальні інструкції формування авторитетних карток.

На початку 70-х рр., у зв'язку із запровадженням автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, почалися перші спроби створити авторитетні файли в автоматизованому режимі. Нью-Йоркська публічна бібліотека представила авторитетні записи, випущені комп'ютерним способом, в яких була записана певна форма кожного заголовка та підтримувалися перехресні посилання. Організацією, яка багато років систематично займалася теоретичним і практичним вивченням проблеми авторитетного контролю та АФ, була Бібліотека Конгресу США, на чій розробки, як на фактичне джерело авторитетних даних, спиралась у своїй роботі каталогізатори інших бібліотек у Сполучених Штатах Америки та поза їх межами. Завдяки зусиллям Бібліотеки Конгресу США в 1976 р. виходить попереднє видання «Authorities, a MARC format: specifications for magnetic tapes containing authority records» [9], в якому викладено способи створення автоматизованих авторитетних записів. Вступ до цього видання й сьогодні корисний для каталогізаторів, оскільки містить докладні визначення та терміни. Перше видання «Authorities, a MARC format» вийшло у 1981 р. [8]. У ньому подано специфікації та визначники змісту авторитетних записів на імена, уніфіковані заголовки, предметні рубрики та серії. Бібліотека Конгресу США розпочала створення АФ англomовних матеріалів у 1977 р.

Тоді виходить друком низка видань теоретичного змісту, в яких вивчаються основні функції авторитетного контролю, а також практичні видання, де домінують описи комп'ютерних програм щодо роботи з авторитетними файлами і структури самих файлів. Найбільше зацікавлення викликають роботи Майкла Малінконіко [19; 20; 22]. Автор зазначав, що «авторитетний файл слід використовувати для регулювання розвитку баз даних. Система авторитетного контролю пов'язана з двома окремими умовами БД: визначення і підтримка зв'язків усередині АФ і використання цього файла для забезпечення однаковості в окремому бібліографічному файлі» [19, р. 40].

У кінці 70-х рр. питанням створення авторитетних даних почали займатися міжнародні організації. У 1977 р. ЮНЕСКО доручило національним бібліотекам ведення авторитетних / нормативних файлів імен авторів. Секції IFLA з каталогізації та інформаційних технологій

проводили дослідження і збирали дані в різних національних бібліографічних агентствах. У результаті таких досліджень виникла ідея про необхідність створення міжнародної системи авторитетних даних для задоволення бібліографічних потреб каталогізуючих організацій. Документами, які регламентували створення авторитетних / нормативних і відсилкових записів, стали видані IFLA у 1984 р. «Guidelines for Authority and Reference Entries» (GARE) [17] і «Guidelines for Subject Authority and Reference Entries» (GSARE) [18], які фактично були першими керівництвами з авторитетного контролю. У першому з них (GARE) визначено три типи записів, що, власне, і становлять АЗ:

— сам авторитетний запис, найважливішим і очевидним елементом якого є усталена форма заголовка;

— інша інформація, яка належить до усталеної форми і подається з відсиланням «див.»;

— загальні пояснювальні записи, які містять інформацію про співвідношення усталеної форми заголовка (уніфікованої) й інших існуючих у бібліографічній практиці заголовків (варіанти, синоніми — для предметних рубрик) і подаються з відсиланням «див. також» [17].

У 80-х рр. поступово змінюється система поглядів бібліотекознавців на проблему авторитетного контролю та на вимоги щодо створення АФ. Однією з основних вимог до правил каталогізації для машинозчитувальних каталогів вважають представлення заголовка опису (Т. Делсі, М. Горман, П. Фасана) [13; 14; 16]. Стандартна форма застосування імені індивідуального автора, як зазначав М. Горман, повинна складатися з певного «пакета» («package»):

1. Усталена форма імені (та, якій надають перевагу).

2. Інші форми імені:

— різні написання імені;

— романізація;

— псевдоніми;

— справжнє ім'я;

— дата народження;

— повне особисте ім'я [16].

Передбачалося, що будь-яка форма заголовка, введена користувачем електронного каталогу, приводить одразу до відповідного бібліографічного запису. Користувач не підозрює про існування авторитетного контролю, але завдяки його застосуванню знаходить швидко і без перехідних кроків необхідну інформацію [16]. Як

бачимо, протягом декількох десятиліть відбулась еволюція поглядів на авторитетний контроль від створення авторитетних карток для зручності та полегшення праці каталогізаторів до розуміння необхідності створення авторитетних файлів в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах для надання однорідності пошуковим ознакам до бібліографічних записів, які формують ЕК. Авторитетний контроль стає самостійним поняттям і одним із технологічних процесів каталогізації. На основі таких авторитетних джерел, як друковані енциклопедії, словники, інші довідкові видання, каталоги і картотеки бібліотек, а також інформації, яку можна знайти в мережі, встановлюються форми заголовків і область застосування термінів, що вводяться в електронні каталоги.

Безумовне зростання інтересу бібліотекознавців до проблеми авторитетного контролю, розробка формату MARC для авторитетних даних привели до появи науково-дослідницьких публікацій, проведення національних і регіональних конференцій з оцінки бібліотечних каталогів, які підтримують авторитетний контроль (Оттава, 1977 р.; Ванкувер, 1978 р.; Лос-Анджелес, 1979 р.). У роботах Б. Тіллет, Г. Д. Аврам, Х. Шмерер уперше з'являється новий термін *авторитетна робота* (*authority work*), тобто інтелектуально-нормативна робота:

- збір інформації;
- вибір і аналіз інформації, яку належить використати як точку доступу до бібліографічного запису (БЗ);
- вибір форми, в якій буде представлена кожна точка доступу;
- запис інформації.

На думку Б. Тіллет [25, р. 7], авторитетна робота, безумовно, є дослідницькою діяльністю, яка вимагає інтелектуальних зусиль, необхідних для створення авторитетних записів. Основою авторитетного файлу є авторитетна, тобто *інтелектуальна робота*, якою займаються каталогізатори, — ідентифікація авторів і їхніх творів, визначення прийнятих форм прізвищ, імен, назв організацій, аналіз змісту документів. Водночас автор підкреслює надзвичайно важливу роль *комп'ютера* у створенні, веденні та підтримці авторитетного файлу: введення за допомогою комп'ютера авторитетних заголовків, їх автоматична перевірка та підтвердження. Автоматизований авторитетний контроль може також містити певні алгоритми, а саме: нормалізація пробілів, пунктуації, діакритичних знаків тощо. Інструментом авторитетного контролю Б. Тіллет [25, р. 11]

вважає комп'ютерні системи, які забезпечують автоматизований контроль за точками доступу. Серед питань, які стосуються створення і ведення АФ, особливе місце посідає проблема підтримки його логічної структури. Цій меті служить формат файла, і саме він виконує роль стандарту. Формати містять фіксовані поля і мають можливість сортувати записи відповідно до обраних критеріїв. Формати також дають можливість долучати коди до певних фрагментів інформації, яка стосується різних частин АЗ: систему транслітерації, мову авторитетних записів, тип заголовка.

У середині 1970-х — початку 1980-х рр. закладено теоретичні підвалини моделі створення авторитетних файлів. Тоді швидких обертів набирає практичне втілення інформаційних і теоретичних публікацій. У 1977 р. Бібліотека Конгресу США розпочала реалізацію одного з найбільших проєктів корпоративного створення / обміну АФ — NACO (Name Authority Cooperative). Проєкт NACO є складовою частиною національної (США) та міжнародної Програми корпоративної каталогізації (Program for Cooperative Cataloging, PCC), девіз якої — «більше, краще, швидше і дешевше» («more, better, faster and cheaper»). Основна мета проєкту NACO — корпоративна робота зі створення та обміну АФ індивідуальних авторів, уніфікованих заголовків, назв серій; уникнення дублювання при введенні авторитетних записів як на національному, так і на міжнародному рівні; створення, розвиток і підтримка максимальної кількості якісних авторитетних файлів та їх доступність. Авторизованими тримачами копій є OCLC, RLIN, AG-Canada та Британська бібліотека. Майстер-файл (Master File) розміщується в Бібліотеці Конгресу США й оновлюється щоденно. Основні умови членства у проєкті такі:

- спільний каталогізаційний формат (MARC 21);
- застосування Англо-американських правил каталогізації (Anglo-American Cataloguing Rules – AACR);
- поповнення майстер-файла щорічно 130 000 нових авторитетних записів.

За 1977–2005 рр. до проєкту приєдналося 400 каталогізуючих інституцій: національні, державні, університетські, публічні та спеціальні бібліотеки США, Європи, Африки, Азії, Латинської Америки та Океанії. Загальна кількість АЗ на ім'я особи / корпоративного автора та назву серії вже на кінець 2005 р. становила 2,7 млн записів.

У 1997 р. у рамках Програми корпоративної каталогізації (PCC) розпочав роботу проєкт SACO (Subject Authority Cooperative Program). Учасники цього проєкту подають на розгляд предметні рубрики (ПР) для поповнення предметних рубрик Бібліотеки Конгресу США (*Library of Congress Subject Headings — LCSH*), а також вносять зміни до вже існуючих. У процесі роботи проєкту розроблено стандарти записів, раціоналізовано процеси редагування представлених ПР. Каталогізаційним форматом проєктів обрано MARC 21, створений у 1997 р. шляхом узгодження форматів USMARC та CANMARC, а керівництвом щодо створення авторитетних записів став «Формат MARC 21 для авторитетних даних» (*MARC 21 Format for Authority Data, 1999 p.*) [24].

Тенденція до об'єднання зусиль бібліотек для створення / обміну авторитетними файлами на національному та міжнародному рівнях простежується і в Європі. Із середини 70-х рр. IFLA координувала створення міжнародної системи авторитетних даних (*International Authority System — IAS*). Результатом стала публікація 1991 р. нормативного документа зі створення АФ для бібліотек, які обрали комунікативним форматом *Universal Machine Readable Cataloging — UNIMARC / Authorities*, де чітко сформульовано стандартизоване визначення авторитетного / нормативного запису: «Опис, вихідним елементом даних якого є уніфікований заголовок імені особи, назви організації, предмета, теми, заголовка твору, встановленого каталогізуючою організацією, відповідальною за запис. На доповнення до уніфікованого заголовка авторитетний запис може мати інформаційні примітки; усі варіанти і пов'язані заголовки, від яких повинно формуватися трасування відсилань; примітки про джерела інформації тощо; відомості про каталогізуючу організацію та відповідального за опис» [26, р. 8].

Серед теоретичних викладів європейських бібліотекознавців найбільше зацікавлення викликають праці Ф. Бурдон, яка наголошувала на необхідності об'єднаних зусиль каталогізуючих організацій у створенні національних АФ, тобто на корпоративній каталогізації [10; 11]. Автор також досліджує два основних способи створення авторитетних файлів: «активний» і «пасивний» [10]. При «активному» способі створення АФ відбувається під час введення інформації у файл, у більшості випадків це створення «з нуля» або переведення у машинозчитувальну форму вже існуючих

картотек. При правильній організації АФ в автоматизованій системі відбувається точний, повний і швидкий пошук в ЕК, поліпшується доступ до БЗ. При «пасивному» створенні АФ зона заголовків «видобувається» з бібліографічного файлу і переноситься в авторитетний файл. Проблемою такого способу, як пише Ф. Бурдон, є недосконалість створених АФ, їх обмежені можливості та великі затрати часу, необхідного для редагування. Прикладом АФ, створених у «пасивному» режимі, є авторитетний файл індивідуального автора Французької національної бібліотеки (Bibliothèque nationale de France — BnF).

Результатом об'єднаних зусиль європейських національних бібліотек стали міжнародні проекти CoBRA і CoBRA+ (Computerised Bibliographic Record Actions). Частиною цих проектів став AUTHOR (1995) — проект з авторитетного контролю, основною метою якого було забезпечення доступу каталогізаторів на міжнародному рівні з допомогою UNIMARC / Authorities до авторитетних файлів імен (індивідуального й колективного авторів) національних бібліотек Бельгії, Іспанії, Франції, Португалії та Великобританії. Під час роботи проекту вирішено низку важливих технічних питань із забезпечення доступу до АФ, конвертації авторитетних даних, а також переведення вже існуючих у міжнародний обмінний формат. Серед інших подібних європроектів слід назвати «LEAF: Linking and Exploring Authority Files» (2001–2004), який фінансувався Європейським Союзом (ЄС) і з'явився як результат нового бачення проблеми авторитетного контролю та необхідності для національних бібліографічних агентств (бібліотек, архівів, музеїв) мати доступ до вже існуючих у світі авторитетних файлів з метою *використання* виконаної роботи щодо ідентифікації індивідуальних, колективних авторів і предметних рубрик. У 2006 р. стартував проект VIAF (Віртуальний міжнародний авторитетний файл: авторитетні файли імен), що зв'язує Німецьку бібліотеку та Бібліотеку Конгресу США, започаткований цими бібліотеками та OCLC — Онлайновим комп'ютерним бібліотечним центром, для спільної розробки АФ імен осіб та для вільного представлення через Web. Усі європроекти та їх англо-американські аналоги (AAAF, NACO, SACO та ін.) свідчать про різноманітність підходів до змісту та форми авторитетних записів, форматів представлення даних у машинозчитувальній формі, правил каталогізації.

В Україні теоретичне осмислення проблеми авторитетного контролю припадає на початок 90-х рр. що, безумовно, пов'язане з достатньо пізнім запровадженням автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем у практику бібліотечної справи. У 1994 р. І. П. Антоненко захистила дисертацію на тему «Авторитетний контроль найменувань установ та організацій в інформаційних системах бібліографічного та археографічного типу». Роботу виконано в Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського Національної академії наук України. У дисертації автор часто використовує термін «еталонний контроль» і трактує його як процеси збору, запису та підтримки еталонних форм заголовків, які слід розглядати і використовувати як пошукове поле, а також відсилань «див.» і «див. також» для переадресації користувача до еталонної форми заголовка [1].

І. П. Антоненко виокремлює основні завдання, які стоять перед АФ:

- уніфікація представлення бібліографічних даних;
- надання інформаційного забезпечення процесам наповнення та ведення електронного каталогу;
- забезпечення повноти і правильності пошуку;
- створення та підтримка національних авторитетних файлів;
- контроль «чистоти» представлених в ЕК даних (контроль за бібліографічними записами);
- перетворення даних при необхідності корекції;
- досягнення інформаційної сумісності даних і можливість їх використання не лише на національному, а й на міжнародному рівні [3, с. 34].

Усвідомлення необхідності авторитетного контролю як важливої складової сучасного процесу каталогізації документів бібліотечними фахівцями України припадає, як уже було сказано, на кінець 90-х рр. разом із запровадженням у бібліотечну справу інформаційних систем. По-перше, з'ясувалося, що більшість бібліотек України ніколи не вирішувала проблеми різночитання у заголовках, по-друге, у великих інформаційних масивах бібліографічні записи не можуть використовуватися без підтримки авторитетних файлів.

У 2002 р. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) розпочала формування своєї системи авторитетних файлів, створюючи АФ найменувань колективного автора, а у 2003 р. — АФ предметних рубрик. Державна науково-педагогічна бібліотека

України ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ) у 2006 р. розпочала створювати базу даних «КА» (колективного автора), яка є комп'ютерним файлом, що містить нормовані назви постійних колективів / організацій.

У 2007 р. у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника відбулася зміна програмного забезпечення CDS / ISIS на ABIC «Aleph» і комунікаційного формату UNIMARC на MARC 21. Створення авторитетної бази даних розпочато на початку 2009 р. з формування авторитетних файлів індивідуального, а з грудня 2010 р. — колективного автора. Авторитетні записи формували згідно з «*MARC 21 Format for Authority Data*» працівники сектору авторитетного контролю, а згодом — спеціальна наукова група, яка відповідає за ведення авторитетної та нормалізацію бібліографічної баз даних. При створенні АФ використовується так званий «активний» спосіб; інформацію, зібрану з різноманітних джерел, вводять безпосередньо у файл. На жаль, у ЛННБ України ім. В. Стефаника не вели допоміжних картотек назв організацій (із абрєвіатурами та змінами назв), прізвищ авторів, що значно спростило б введення в АФ уже існуючої, акумульованої роками інформації. Від самого початку роботи над створенням бази авторитетних даних співробітники наукові групи використовують багаторічний досвід таких потужних каталогізуючих організацій, як Бібліотека Конгресу США, Французька національна бібліотека та NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny — Національний універсальний центральний каталог), який об'єднує 105 польських наукових і академічних бібліотек. Кінцевою метою визначено створення авторитетної бази (Authority Database) на: «ім'я особи», «колективний автор», «автор / заголовок» та предметні рубрики.

У цей період у російській спеціальній літературі з бібліотекознавства виходить друком низка наукових статей, в яких із відсиланнями на видання IFLA та інші іноземні фахові матеріали визначено основоположні принципи створення та застосування авторитетних (еталонних) записів як необхідної складової уніфікації бібліографічних описів [2; 4-6]. Більшість цих публікацій можна зарахувати до категорії інформаційних. У 1999 р. на базі Російської національної бібліотеки (РНБ) відбувся захист дисертації А. В. Муктипавел «Авторитетные файлы предметных рубрик в условиях автоматизированной каталогизации: проблемы создания и ведения». У дисертації поряд із ретроспективним дослідженням

виникнення проблеми необхідності запровадження авторитетного контролю у традиційній каталогізації, а надалі — в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах представлено найсучасніше визначення термінів та мету *авторитетної роботи* — інтелектуальних зусиль каталогізаторів й аналітико-синтетичного опрацювання віднайдені інформації та *авторитетного контролю*. Результатом авторитетної роботи й авторитетного контролю, як зазначає автор, є *авторитетний файл*, тобто перелік *авторитетних записів*. Основним елементом АЗ є *авторитетний заголовок*, який встановлює каталогізуюча організація [3, с. 33].

У 2005 р. на замовлення Національного інформаційно-бібліотечного центру ЛІБНЕТ вийшов друком перший випуск видання «Национальный авторитетный файл: руководство по созданию, ведению и использованию», в якому описано методику формування авторитетних записів для найменувань організацій і предметних рубрик на основі практики Російської національної бібліотеки. На сьогодні в Російській Федерації ведуться і використовуються національні авторитетні файли (НАФ). Російська державна бібліотека (РДБ) створює АФ індивідуальних авторів, колективного автора та географічних назв у форматі MARC 21. На сайті РДБ представлено так звані електронні довідники: імен осіб, найменувань організацій (тимчасових і постійних) та географічних назв, які відповідають базі авторитетних даних бібліотеки. У Російській національній бібліотеці (РНБ) створюється база авторитетних / нормативних заголовків індивідуального та колективного авторів і авторитетних записів предметних рубрик (НАФ ПР) у російському комунікативному форматі RUSMARC.

На сьогодні всіма питаннями стандартизації бібліографічних описів (БО) та авторитетних файлів займається секція каталогізації IFLA. Робочу групу «Функціональні вимоги до авторитетних записів і їх нумерація» («Functional Requirements and Numbering of Authority Records» — FRANAR) створено у квітні 1999 р. при Відділі бібліографічного контролю IFLA в рамках Програми бібліографічного контролю і міжнародного MARC формату (UBCIM). Після завершення цієї програми у 2003 р. керівництво діяльністю групи перебрали на себе Альянс IFLA / CDNL з бібліографічних стандартів (ICABS) і Британська бібліотека. Основними напрямками дослідницької діяльності групи є:

1) визначення функціональних вимог до авторитетних записів як продовження роботи, розпочатої в рамках проекту «Функціональні вимоги до бібліографічних записів» («*Functional requirements of bibliographic records*» — FRBR);

2) вивчення можливості встановлення Міжнародного стандартного номера авторитетних даних (International Authority Data Number — ISADN) і типів авторитетних записів, для яких ISADN є необхідним, способів управління процесами присвоєння такого номера;

3) виконання ролі офіційного посередника з боку IFLA та робота з іншими зацікавленими групами, які створюють авторитетні файли [7].

Результатом роботи групи в першому напрямі став документ під назвою «*Functional Requirements for Authority Data, FRAD*» («Функціональні вимоги до авторитетних даних»), проект якого представлено у 2004 р. на 70-й Генеральній конференції IFLA у Буенос-Айресі, а вперше надруковано у 2009 р. У ньому авторитетні дані визначено як «сукупність інформації про особу, роди / родини, організації або твори, імена яких використовуються як основа для контрольованих точок доступу (access points) до бібліографічних посилань або записів у бібліотечному каталозі чи бібліографічній базі даних» [7]. *FRAD* — це концептуальна модель «**сутність– зв’язок**», розроблена IFLA. Модель пов’язує дані, внесені у бібліотечні авторитетні записи, з потребами користувачів, просуває і розповсюджує ці дані. Користувачами авторитетних даних, згідно з дослідженнями, вважаються:

— творці авторитетних даних та ті, хто підтримує такі дані;

— користувачі, які отримують авторитетну інформацію шляхом прямого доступу до авторитетних даних або опосередковано, через контрольовані точки доступу (усталені форми імені, варіантні форми імені / відсилання тощо) у каталогах, національних бібліографіях, різних базах даних [7].

Ця концептуальна модель та її подальше запровадження спрямовані на виконання чотирьох основних завдань, які найчастіше виконують як звичайні користувачі бібліотек, так і самі бібліотекарі, що також є користувачами цих баз:

- **знайти** (*find*) сутність чи набір сутностей відповідно до заданих критеріїв;

- **ідентифікувати** (identify) сутність;
- **контекстуалізувати** (contextualize), підтвердити місце особи, організації, роботи тощо у контексті; виявити зв'язки між двома чи більше особами, організаціями тощо.
- **обґрунтувати** (justify) творцем авторитетного запису причину, з якої було обрано ім'я чи форму імені, на яких базується точка доступу [7].

Ця модель, безумовно, є найсучаснішою за змістом і формою. Вона містить авторитетні дані всіх типів: автор, автор-заголовок, рід / родина, організація, предмет, географічний об'єкт тощо.

Водночас дослідницька група IFLA FRBR відзначила необхідність подальшого аналізу об'єктів, які становлять основу авторитетних даних для предметних рубрик, тезаурусів і класифікаційних схем, а також зв'язків між цими об'єктами. Сформулювати функціональні вимоги до предметних авторитетних записів було доручено робочій групі FRSAR («Working Group on Functional Requirements for Subject Authority Records»). На кінець 2011 р. заплановано вихід видання «Функціональні вимоги до предметних авторитетних даних: концептуальна модель (*Functional requirements for subject authority data (FRSAD): a conceptual model*)».

Отже, у світовій бібліотечній практиці масштабними роботами щодо організації національних авторитетних файлів імен індивідуальних і колективних авторів, предметних рубрик, а також проблемами їх обміну займаються міжнародні організації (IFLA, ALA), великі національні бібліотеки, такі як Бібліотека Конгресу США, Британська бібліотека, Російська державна бібліотека, що зумовлено наявністю в них універсальних фондів, матеріальних ресурсів і, що найважливіше, *спеціалістів високої кваліфікації*.

Підбиваючи підсумок, можна впевнено сказати, що сучасна бібліотека завдяки електронному каталогу є практично досконалою інформаційно-пошуковою системою, за допомогою якої користувачі можуть швидко й оперативної отримати необхідну інформацію в режимі реального часу. ЕК бібліотеки постійно поповнюється бібліографічними записами шляхом каталогізації документів, що зберігаються в бібліотечному фонді. Однією з основних складових процесу каталогізації визнано авторитетний контроль бібліографічних записів.

Аналіз еволюції поглядів на роль АК при каталогізації документів засвідчив, що використання таких інструментів авторитетного контролю, як авторитетні картки, списки найменувань організацій, предметних рубрик та ін., було необхідною складовою традиційної каталогізації.

На початку ХХ ст. у практиці американської каталогізації вперше з'явилися терміни «authority», «authority file», «authority control». Термін «авторитетний контроль» був присвоєний процесові встановлення форми імені автора документа, вибору однієї форми написання з багатьох. «Авторитетними файлами» почали називати списки прізвищ авторів документів, найменувань організацій, предметних рубрик, у яких затверджувалась одна прийнята в каталозі бібліотеки форма і містилися відсилання на відхилені варіанти, а також інші варіанти написання.

Із переходом від традиційних бібліотечних технологій до електронних каталогів і каталогізації в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах з'явилися численні зарубіжні публікації, присвячені АК. У них визначено основні поняття, а саме: «авторитетний запис», «авторитетний контроль», «авторитетна робота» як комплекс інтелектуальних зусиль каталогізатора: ідентифікація прізвища автора чи назви установи, встановлення прийнятих форм, аналіз змісту документа та інших джерел інформації.

Теоретичне осмислення проблеми і практичний досвід роботи міжнародних проектів зі створення та обміну авторитетними даними свідчать, що питання створення та підтримки бібліографічними агентствами регіональних і національних авторитетних файлів однозначно необхідне для оптимізації роботи каталогізаторів і пошуку бібліографічних записів у бібліографічному файлі електронного каталогу.

1. Антоненко І. П. Авторитетний контроль найменувань установ та організацій в інформаційних системах бібліографічного та археографічного типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 05.25.03 «Бібліотекознавство та бібліографія» / Антоненко Ірина Петрівна. — Київ, 1994. — 23 с.
2. Лавренова О. А. Банки нормативных (авторитетных) записей / О. А. Лавренова // Библиотекосведение и библиография за рубежом. — 1997. — № 2. — С. 40-46.

3. *Муктипавел А. В.* Авторитетные файлы предметных рубрик в условиях автоматизированной каталогизации : проблемы создания и ведения : дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 05.25.03 «Библиотечковедение и библиографоведение» / *Муктипавел Айна Вольдемаровна.* — Санкт-Петербург, 1999. — 178 с.
4. *Муктипавел А. В.* Современное понимание авторитетного контроля и его исторические предпосылки / *Айна Вольдемаровна Муктипавел* // Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных информационно-поисковых системах : сб. науч. трудов. — Санкт-Петербург : Изд-во Рос. нац. б-ки, 1999. — С. 176-194.
5. *Селиванова Ю. Г.* Внутренний формат представления авторитетных данных в РНБ : современное состояние и проблемы внедрения / *Ю. Г. Селиванова, Т. Л. Масхулия, О. Н. Жлобинская* // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : материалы 5-й междунар. конф. «Крым-98», 6-14 июня, 1998 г., Судак, Автономная Республика Крым, Украина. — Москва, 1998. — Т. 2. — С. 615-616.
6. *Сухоруков К. М.* Национальные массивы авторитетных данных / *К. М. Сухоруков* // Библиотечковедение и библиография за рубежом. — 1989. — Вып. 121. — С. 17-26.
7. Функциональные требования к авторитетным данным : концептуальная модель : пер. с англ. / под ред. *Гленна Е. Паттона.* — Санкт-Петербург, 2011. — Режим доступа к электронной версии документа: <http://www.rba.ru/or/od/frad.pdf>. — Название с экрана. — Дата просмотра: 25 апр. 2011 г.
8. Authorities, a MARC format. — 1st ed. — Washington, D. C. : Cataloging Distribution Service, Library of Congress, 1981. — 1 v. (loose-leaf).
9. Authorities, a MARC format : specifications for magnetic tapes containing authority records. — Prelim. ed. — Washington, D. C. : Cataloging Distribution Service, Library of Congress, 1976. — 67 p.
10. *Bourdon F.* International cooperation in the field of authority data : an analytical study with recommendations / by *Françoise Bourdon* ; translated from the French by Ruth Webb. — München ; New Providence [N. J.] : K. G. Saur, 1993. — 135 p.
11. *Bourdon F.* Name Authority Control in an international context and the role of the national bibliographic agency / by *Françoise Bourdon* // International cataloguing and bibliographic control. — 1994. — Vol. 23. — № 4. — P. 71-77.
12. *Cutter Ch. A.* Rules for a dictionary catalog / by *Charles A. Cutter.* — 4th ed., rew. — Washington : Govt. print. off., 1904. — 173 p.

13. *Delsy T.* Authority control in an international context / by *T. Delsy* // *Cataloguing and Classification Quarterly*. — 1989. — Vol. 9. — № 3. — P. 1-12.
14. *Fasana P.* 1981 and beyond : visions and decisions / by *Paul J. Fasana* // *Journal of library automation*. — 1980. — Vol. 13. — № 2. — P. 96-107.
15. *Functional Requirements for Authority Data : a conceptual model : final report, december 2008* / edited by *Glenn E. Patton*. — Режим доступу до електронної версії документа: <https://netfiles.uiuc.edu/trainor1/errtrpapers/FRAD.pdf>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 25 квіт. 2011 р.
16. *Gorman M.* Cataloging and the new technologies / *Michael M. Gorman* // *Foundation of cataloguing*. — Littleton, 1985. — P. 239-252.
17. *Guidelines for Authority and Reference Entries*. — London : IFLA International Programme for UBC, 1984. — xiv, 40 p.
18. *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries*. — München ; London : Saur, 1993. — 62 p.
19. *Malinconico S. M.* Bibliographic data base organization and authority file control / *S. M. Malinconico* / *Wilson Library Bulletin*. — 1979. — № 10. — P. 26-45.
20. *Malinconico S. M.* Mass storage technology and file organisation / by *S. Michael Malinconico* // *Journal of library automation*. — June 1980. — Vol. 13. — № 2. — P. 77-87.
21. *Malinconico S. M.* The future of the catalog : the Library's choices / by *S. Michael Malinconico, Paul J. Fasana*. — White Plains, N. Y. : Knowledge Industry Publications, ©1979.
22. *Malinconico S. M.* The New York Public Library automated book catalog subsystem / by *S. Michael Malinconico* // *Journal of library automation*. — 1973. — Vol. 6/1. — P. 3-36.
23. *Mann M.* Introduction to cataloguing and the classification of books / *Margaret Mann*. — 2nd ed. — Chicago, Illinois : American Library Association, 1943. — XV, 424 p.
24. *MARC 21 Format for Authority Data : including guidelines for content designation*. — Washington : Library of Congress, Cataloging Distribution Service ; Ottawa : Library and Archives Canada, 1999. — Updating loose-leaf.
25. *Tillet B.* Considerations for authority control in the online environment / by *Barbara B. Tillet* // *Cataloguing and classification quarterly*. — 1989. — Vol. 9. — P. 1-12.
26. *UNIMARC / Authorities : universal format for authorities*. — München ; London : K. G. Saur, 1991. — 80 p.